

FRÁSÖGN

af fundum Evrópuráðsþingsins í Strassborg 24.–28. janúar 2022.

Fundur Evrópuráðsþingsins var haldinn með blönduðu fyrirkomulagi þar sem formönnum og varaformönnum landsdeilda var boðið að vera í Strassborg en aðrir þingmenn tengdust gegnum fjarfundabúnað. Af hálfu Alþingis tóku þátt í fundinum Bjarni Jónsson, formaður, Þórhildur Sunna Ævarsdóttir, varaformaður, og Birgir Þórarinsson, auk Bylgju Árnadóttur, alþjóðaritari. Bjarni fór fyrir hönd Íslandsdeildar til Strassborgar ásamt alþjóðaritari. Á dagskrá þingsins voru m.a. mál Alexeis Navalnís, kjörbréf rússnesku landsdeildarinnar og sóttvarnaaðgerðir.

Við upphaf þingfundar voru gerðar athugasemdir við kjörbréf rússnesku landsdeildarinnar bæði á efnislegum og formlegum grundvelli (e. *substantive/procedural grounds*) með vísun í víðtæk mannréttindabrot í Rússlandi og innlimun Krímskaga. Í kjölfar umfjöllunar málsins í eftirlitsnefnd og reglunefnd þingsins var niðurstaða þingfundar að samþykkja kjörbréf Rússa. Í ályktun þingsins var kallað eftir því að rússnesk stjórnvöld færu að tilmælum þingsins í fyrri ályktunum. Þingið gagnrýndi sérstaklega rússnesk lög sem skylda félagasamtök til að skrá sig sem fulltrúa erlendra aðila ef þau þiggja fjárstyrk erlendis frá, lokun mannréttindasamtakanna *Memorial*, stöðu stjórnarandstæðingsins Alexeis Navalnís, framkvæmd þingskosninganna 2021 og liðssöfnun rússneska hersins við landamæri Úkraínu. Samkvæmt þingsköpum eiga Rússar tilkall til embættis varaforseta Evrópuráðsþingsins en á þingfundi var beðið um að leynileg kosning færi fram um rússneska varaforsetaefnið, Piotr Tolstoi. Svo fór að Tolstoi hlaut ekki meiri hluta atkvæða eftir tvær umferðir kosninga og situr því varaforsetasæti Rússa autt fram að næsta þingfundi.

Þingið samþykkti ályktun um eitrunartilræðið við Alexei Navalní. Í skýrslu sinni fór framsögumaður ítarlega yfir þau sönnunargögn og vitnisburði sem aðgengileg væru. Á grundvelli skýrslunnar ályktaði þingið að til staðar væru nægjanleg gögn til að sýna fram á að Navalní hefði verið byrjað taugaeitur sem skylt væri Novichok. Enn fremur benti allt til þess að rússneska leyniþjónustan hefði átt hlut að máli þar sem Navalní var undir eftirliti leyniþjónustunnar þegar eitrad var fyrir honum. Þingið krafðist þess að rússnesk stjórnvöld settu á fót sjálfstæða og óháða rannsókn á málinu og slepptu Navalní tafarlaust úr haldi, líkt og Mannréttindadómstóll Evrópu kallaði eftir í febrúar 2021. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir sagði mál Navalnís snúast um grundvallargildi Evrópuráðsins um skoðanafrelsi, félagafrelsi og bann við refsingu án laga. Hún fagnaði ítarlegri skýrslu framsögumanns og sagði afskiptum þingsins af málinu langt í frá lokið. Sjálf ynni hún að skýrslu um pólitíska fanga í Rússlandi og vonaðist til þess að þingheimur beitti sér fyrir því að hún fengi leyfi til að heimsækja Rússland í tengslum við störf sín.

Í ályktun um virkni Lýðræðisstofnana í Armeníu kom fram að í kjölfar stjórnarskipta árið 2018 hefðu Armenar lagt áherslu á lýðræðislegar umbætur. Þingið mælti með því að stjórnvöld endurskoðuðu kosningakerfi landsins og réðust í umbætur í dómskerfinu og umhverfi fjölmiðla. Bjarni Jónsson talaði fyrir hönd flokkahóps sameinaðra vinstri manna og fagnaði góðu samstarfi armenskra stjórnvalda og Evrópuráðsins. Lýðræðislegar umbætur væru þó erfiðar á meðan átökin milli Armena og Asera væru enn í fersku minni og ekki hefði náðst formleg sátt milli aðila. Bjarni benti á að bættar samgöngur við nágrannalöndin væru forgangsmál armensku ríkisstjórnarinnar og þar gæti alþjóðasamfélagið komið Armenum til aðstoðar. Aukin samskipti samfélaga á svæðinu hefðu jákvæð áhrif á efnahagslífið auk þess að stuðla að friði og stöðugleika á svæðinu. Þá væri ný aðgerðaáætlun fyrir Armeníu í vinnslu í Evrópuráðinu og myndi taka gildi þegar Ísland tæki við formennskunni í ráðherranefnd Evrópuráðsins.

Þingið samþykkti að halda umræðu með knýjandi málsmeðferð (e. *urgent procedure debate*) um sóttvarnaaðgerðir í baráttunni við heimsfaraldur kórónuveiru. Í ályktun þingsins kom fram að heimsfaraldur kórónuveiru væri meira en bara heilsufarsmál því áhrifanna gætti á efnahagslíf og samfélag með aukinni fátækt og ójöfnuði. Þingið hvatti aðildarríkin til að innleiða

lýðheilsuadgerðir og félagslegar aðgerðir til að hvetja til bólusetningar, grímunotkunar og virðingar á nándartakmörkunum auk þess að bæta loftgæði í skólum. Mælt var með því að skylda þá sem starfa með fólki í viðkvæmum hópum í heilbrigðisþjónustu eða félagsþjónustu til að láta bólusetja sig. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir varaði við því að hvetja aðildarríkin til að setja á bólusetningarskyldu. Tregða fólks við að þiggja bólusetningu stafaði ekki af sjálfselsku eða andfélagslegum viðhorfum fólks heldur frekar skorti þeirra á trausti til opinberra stofnana. Hún benti á að hægt væri að vinna markvissar að því að leiðrétta falsfréttir og bæta upplýsingagjöf. Þvinguð bólusetning myndi hins vegar bara grafa enn frekar undan trausti almennings til stjórnvalda og jaðarsetja fólk. Hún ítrekaði að fólk hefði rétt á því að gefa upplýst samþykki fyrir heilbrigðisþjónustu og einnig að neita henni. Sem framvörður mannréttinda ætti Evrópuráðsþingið að stíga varlega til jarðar í að mæla fyrir bólusetningarskyldu.

Þingið ræddi tvær skýrslur um málefni hinsegin fólks, annars vegar um baráttu gegn auknu hatri gegn hinsegin fólki í Evrópu og hins vegar um brot á réttindum hinsegin fólks á Suður-Kákasussvæðinu. Í ályktun sem byggði á þeirri fyrri fordæmi þingið ofbeldisfullar árásir á hinsegin fólk í Evrópu. Kallað var eftir því að stjórnvöld í Ungverjalandi endurskoðuðu nýlegar breytingar á stjórnarskrá sem takmarki réttindi hinsegin fólks, auk þess sem svokölluð „hinseginlaus“ svæði í Póllandi voru harðlega gagnrýnd. Þá voru rússnesk stjórnvöld hvött til að afnema lög um bann við „hinsegin áróðri“. Í skýrslu framsögumanns kom fram að orðið hefði vart við aðför að réttindum transfólks í löndum þar sem hingað til hefði ríkt almennur skilningur og viðurkenning gagnvart transfólki, t.d. í Bretlandi og á Spáni. Breskir þingmenn mótmæltu þessu og reyndu árangurslaust að fá tilvísun í versnandi stöðu hinsegin fólks í Bretlandi fjarlægða úr ályktuninni. Í ályktun um mannréttindabrot gagnvart hinsegin fólki á Suður-Kákasussvæðinu voru stjórnvöld í Armeníu, Aserbaísjan og Georgíu hvött til að setja lög gegn mismunun á grundvelli kynhneigðar, kynvitundar eða kyneinkenna. Einnig hvatti þingið til þess að siðareglur þingmanna og fjölmiðlafólks í þessum löndum yrðu endurskoðaðar til að leggja bann við hatursorðræðu gegn hinsegin fólki.

Í ávarpi sínu á þinginu var Željko Komšić, forseti Bosníu, ómyrkur í máli í lýsingum sínum á stjórnkerfi eigin lands. Við undirritun Dayton-friðarsamningsins í lok Bosníustríðsins hefði verið fest í sessi stjórnkerfi sem gerði ráð fyrir valddreifingu milli þjóðernishópanna þriggja sem byggju í landinu. Í Bosníu væru við lýði þrjú þingræðiskerfi og aðgangur að opinberum störfum, útboðum og samningum hvíldi á þjóðerni. Þetta kerfi byði upp á fyrirgreiðslustjórnmal og spillingu. Stjórnkerfið væri þannig grundvöllur kerfisbundinnar mismununar á grundvelli þjóðernis og fimm dómar Mannréttindadómstólsins hefðu úrskurðað gegn slíkri mismunun í Bosníu. Þetta væri ekki lýðræði að hans mati og fullkomlega ósættanlegt fyrirkomulag.

Á fyrsta degi þingsins var Tiny Kox, öldungardeildarþingmaður frá Hollandi og meðlimur í flokkahópi sameinaðra vinstri manna, kjörinn forseti þingsins með 164 atkvæðum gegn 80 atkvæðum Mariiu Mezentseva, þingkonu frá Úkraínu og meðlims í flokkahópi evrópskra þjóðarflokka. Benedetto Della Vedova, undirráðherra í utanríkisráðuneyti Ítalíu, kynnti skýrslu ráðherranefndar Evrópuráðsins og Marija Pejčinović Burić, framkvæmdastjóri Evrópuráðsins, ávarpaði þingfund og sat fyrir svörum. Þingið samþykkti einnig ályktanir og tilmæli um rétt barna til að taka þátt í lýðræðislegri umræðu, um skort á aðgerðum í loftslagsmálum sem brot á réttindum barna, um mannréttindi í tengslum við samning ESB um fólksflutninga og hælisleitendur, um hlutverk fjölmiðla á erfiðleikatímum, um stjórnun fótboltasamtaka, um íþróttamál á erfiðleikatímum, um þvinguð mannhvörf í löndum Evrópuráðsins, um sögukennslu í Evrópu, um eftirlit þingsins með framfylgd skuldbindinga aðildarríkja og um kosningaeftilrit í Búlgaríu og Kirgistan. Þá var haldin sérstök umræða um öryggisógnir í Evrópu. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir var kjörin sérlegur framsögumaður um málefni baráttufólks fyrir mannréttindum.

Samhliða þingfundum fundaði formaður Íslandsdeildar með Ragnhildi Arnljótsdóttur, fastafulltrúa Íslands gagnvart Evrópuráðinu. Formaður sat einnig fund framkvæmdastjórnar þingsins. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu <https://pace.coe.int/en/>.